

Voor het platteland geldt, dat artsen met een relatief grote verloskundige praktijk het inwendige onderzoek vaker achterwege laten dan collegae met een kleinere praktijk. Voor de stad is merkwaardigerwijze het tegenovergestelde het geval.

Er werden geen aanwijzingen gevonden voor de veronderstelling dat het inwendige onderzoek in enigszins belangrijke mate heeft bijgedragen tot het optreden van „koorts in het kraambed”.

Summary. The first internal examination during labour. This chapter from the 1958 annual study of the Netherlands Society of General Practitioners — „Obstetrics in general practice” — exclusively deals with deliveries attended solely by the family doctor at the time of birth, and not (also) by the specialist. Births in the absence of any doctor are also left undiscussed.

No internal examination was made, it was found, in 5.3% of primiparae and 9.0% of multiparae. In labour attended by older family doctors, internal examination was more often omitted than in labour attended by younger colleagues. Rural practitioners more frequently reported „no internal examination” than did urban practitioners. Younger colleagues and urban practitioners made such internal examinations at an earlier time during labour (first examination) than did older colleagues or rural practitioners.

In rural practice, physicians with a relatively large obstetrical practice omitted internal examination more frequently than did their colleagues with a smaller practice. Surprisingly, the reverse was found to apply to urban practice.

No findings were obtained in support of the presumption that internal examination contributed to any appreciable extent to the occurrence of „puerperal fever”.

Seksuele criminaliteit (1)

DOOR DR M. ZEEGERS, ZENUWARTS TE 's-GRAVENHAGE

Het geldende strafrecht. Het hangt vooreerst af van de vigerende strafwet of een bepaalde handeling een delict moet worden genoemd. In zekere zin kan men alleen van misdaad spreken, waar een wet wordt overtreden, naar het oude adagium: *Nulum crimen sine lege*.

Het strafrecht is uiteraard een weerspiegeling van de moraal, maar dekt deze nooit volkomen. Niet alles wat onbehoorlijk of afkeurenswaardig is kan strafbaar worden gesteld. Er zijn zaken, die de overheid kan en moet overlaten aan de persoonlijke verantwoordelijkheid. Ook anderzijds dekt de moraal niet altijd de strafwet en dat is bedenkelijker. Dan worden feiten strafbaar gesteld, die niet als onzedelijk worden gevoeld door het volk. Soms is er dan een tekort aan zedelijk besef bij het volk, soms ook zal de objectieve beschouwer (maar wie is objectief?) eerder het gevoel hebben, dat er aan de strafwet iets mankeert.

In ons Nederlandse Wetboek van Strafrecht zijn een paar duidelijke lijnen te herkennen, wat betreft de strafbaarstelling van seksuele handelingen.

In de eerste plaats is strafbaar, wat anderen aanstoot kan geven. Dat geldt voor schennis van de eerbaarheid (artikel 239). Hieronder valt exhibitionisme, maar ook bijvoorbeeld onanie of seksueel contact op een plaats, welke van de openbare weg af zichtbaar is. In deze laatste gevallen behoeft dus in het geheel niet de bedoeling aanwezig te zijn gezien te worden of aanstoot te geven. Het betreft integendeel soms zeer verborgen te houden aangelegenheden.

Ook door geschriften, afbeeldingen, toespraken of liederen kan men aanstoot geven. De artikelen 240 en 451 geven hierover een omschrijving met strafbedreiging. Speciaal de pornografie levert veel problemen op, gezien de diversiteit en onzekerheid der normen op dit gebied.

Een tweede belangrijk motief voor strafbaarstelling van seksuele daden is gelegen in de bescherming van ieder tegen hem of haar opgedwongen handelingen. Zo is verkrachting en aanranding zwaar strafbaar, respectievelijk volgens artikelen 242 en 246. Voorts gemeenschap en ontucht met iemand, die in staat van bewusteloosheid of onmacht verkeert (artikelen 243 en 247). Vooral ook is bescherming van minderjarigen een aangelegenheid, die de wetgever ter harte gaat. Alle ontucht met kinderen beneden de zestien jaar is strafbaar volgens artikel 247. Straf staat ook op ontucht met minderjarigen (dus tot 21 jaar), over wie men met een zekere macht of met gezag is bekleed. Hieronder vallen kinderen, stiefkinderen en pleegkinderen, bedienden en ondergeschikten; ook: een aan iemands zorg, opleiding of waakzaamheid toevertrouwde minderjarige (artikel 249). Eveneens is strafbaar, maar alleen op klacht van het slachtoffer, hij die een minderjarige van onbesproken gedrag verleidt door giften, beloften, misbruik van overwicht of misleiding (artikel 248ter).

Hier moet opgemerkt dat het woord „ontucht” ten onrechte de suggestie kan wekken dat het hier om buitengewone, afschuwwekkende daden zou gaan. Onder dit begrip vallen ook alle normale seksuele handelingen, welke in het geslachtsverkeer tussen man en vrouw en in de voorbereidingen daartoe gebruikelijk zijn. Sommige liefkozingen en „vrijerij” heten evenzeer als de coïtus ontucht, indien zij worden bedreven met een bij de wet verboden partner. Zulke handelingen kunnen dus legaal verricht worden met bijvoorbeeld het buurmeisje (mits niet onder de zestien jaar en niet tegen haar wil), maar kunnen iemand als zedendelinkwint in de gevangenis doen belanden als hij hetzelfde doet met zijn secretaresse onder de 21 jaar.

Het komt leken wel eens onbegrijpelijk voor, dat ontucht „slechts” met kinderen beneden de zestien jaar wordt verboden. Hier speelt een verkeerd be-

grip van het woord ontucht een rol. Er zijn al genoeg meisjes onder de zestien, die welbewust en gewillig aan „petting” doen. Een „bescherming” tot hogere leeftijd zou haar doel wel erg voorbijschieten. Men kan een jongen, die zijn meisje wat intiem liefkoost, moeilijk als een zedendelinkwent beschouwen.

Niet alleen minderjarigen worden speciaal beschermd, maar ook meerderjarigen van wier afhankelijkheid misbruik zou worden gemaakt. Artikel 249 bevat ook strafbepalingen ten aanzien van de ambtenaar, die ontucht pleegt met een persoon aan zijn gezag onderworpen of aan zijn waakzaamheid toevertrouwd en eveneens ten aanzien van de bestuurder, geneeskundige en andere functionaris in onder meer een gevangenis, ziekenhuis, krankzinnigengesticht of instelling van weldadigheid, die ontucht pleegt met een persoon daarin opgenomen.

Soms wordt vleselijke gemeenschap afzonderlijk in de wet genoemd. Dit is dan een speciale vorm van ontucht. Indien gepleegd met een meisje beneden de twaalf jaar, wordt het met zware straf bedreigd in artikel 244. Met een meisje van twaalf tot zestien jaar daarentegen kan de bedrijver van dit speciale delict er soms beter afkomen dan wanneer hij minder vergaande ontucht pleegt. Hij is alleen vervolgbaar op klacht (artikel 246). Daardoor wordt de mogelijkheid geboden, als de gemeenschap tot zwangerschap leidt, zonder gevaar voor straf toestemming tot een huwelijk te vragen.

Een belangrijk artikel dient voorts genoemd, namelijk dat betreffende de homoseksualiteit, artikel 248bis. In sommige landen is elke homoseksuele handeling, ook door volwassenen privé verricht, strafbaar. Soms geldt dat alleen voor mannen. In ons land is alleen strafbaar ontucht, gepleegd door een meerderjarige met een minderjarige van het eigen geslacht. Dit geldt dus voor mannen en voor vrouwen. Dat de grens voor de leeftijd van het slachtoffer hier 21 jaar is, wordt verklaard uit de behoefte minderjarigen te beschermen tegen verleiding. Het komt velen onbillijk voor dat de leeftijdsgrens hier vijf jaar hoger ligt dan voor heteroseksuele daden. Menigmaal is inderdaad een 18- à 20-jarige moeilijk als „slachtoffer” van de andere partij te zien.

Afzonderlijk wil ik nog vermelden dat homoseksuelen dikwijls worden getroffen door een politie-verordening, die verbiedt zich langer dan vijf minuten in een urinoir op te houden. Voor sommige homoseksuelen is een dergelijke openbare gelegenheid een veelgezochte ontmoetingsplaats. Men zie hierin niet te lichtvaardig een wat walgelijke perversie. Het is juist voor sommige serieuze figuren de plek, waar zij anoniem, onpersoonlijk, tijdelijke contacten leggen, omdat zij een grote weerstand hebben de homoseksualiteit in hun leven toe te laten.

Lang niet iedereen weet, dat ook ten onzent overspel tot de misdrijven tegen de zeden behoort. Vol-

gens artikel 241 kunnen zowel dader als medeplichtige een half jaar gevangenisstraf krijgen. Vervolgving kan alleen plaats vinden op klacht van de bedrogen echtgenoot, indien deze daarna een eis tot echtscheiding indient. Praktisch vindt strafvervolgving voor dit feit bijna niet plaats. Volgens gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek zijn van 1910 tot en met 1961 in totaal 12 personen op grond van dit artikel veroordeeld. In het jaar 1951 schijnt er op dit gebied een waar schrikbewind te zijn uitgeoefend, want de helft van die twaalf veroordelingen vond in dat jaar plaats. Bigamie is uiteraard strafbaar, ook zonder klacht. Dit delict valt niet onder de categorie zedenmisdrijven.

Voor medici is nog wel interessant dat de wet strafbaar stelt, middelen tot voorkoming of tot verstorning van zwangerschap aan te bieden aan minderjarigen (artikel 240bis). Eveneens is strafbaar het openlijk en ongevraagd aanbieden van dergelijke middelen (artikel 451quater). Deze combinatie en gelijkstelling van abortiva en voorbehoedmiddelen is zeer bedenkelijk. Dat heeft ook in juridische kring protesten gewekt, zoals bijvoorbeeld *Van Bemmelen* schrijft.

Tenslotte zij voor de medicus nog genoemd artikel 251bis: „Hij die opzettelijk eene vrouw in behandeling neemt of eene behandeling doet ondergaan, te kennen gevende of de verwachting opwekkende dat daardoor zwangerschap kan worden verstoord, wordt gestraft” enzovoort. Een arts kan hiervoor maximaal vier jaar gevangenisstraf krijgen en hem kan de bevoegdheid tot uitoefening van zijn beroep worden ontzegd.

In de volgende tabel vinden wij een kort overzicht betreffende het voorkomen van de voornaamste seksuele delicten in Nederland, naar gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Het toenemend aantal veroordelingen in de loop der jaren duidt niet uitsluitend op toeneming van de criminaliteit. Wij moeten bijvoorbeeld rekening houden met de toeneming van de bevolking, met de mogelijkheid dat er meer delicten dan vroeger worden aangegeven en dat er meer van de aangegeven gevallen door de politie worden achterhaald.

De zin (en onzin) van de wetten. Het is hier niet de plaats over rechtstheoretische kwesties uit te wijden. Wie als medicus met deze zaken te maken krijgt, merkt steeds meer hoe voorzichtig hij moet zijn met een oppervlakkig oordeel over de grondslagen van het recht, de zin van de straf, het recht tot straffen, over afschrikwekkende werking, generale preventie, normvorming, beveiliging van de maatschappij en dergelijke. Reeds een kleine oriëntatie in deze problemen noopt tot bescheidenheid.

Hier moeten wij ons tot de meer praktische vraagstukken beperken, zonder in te gaan op de vraag in hoeverre een straf mag worden gehanteerd voor andere doeleinden dan recht doen aan de delinkwent.

Bij uitstek voor de seksuele delicten geldt wel

dat de zin van de wetten, hun motief en hun effect, dikwijls nogal dubieus is. In de vorige paragraaf zei ik al, dat de strafbepalingen niet steeds beantwoorden aan de morele normen. Het kan voorkomen dat een groep, die de macht heeft, eigen moraal door middel van de wet aan anderen opdringt. Wanneer dat de opvatting van een minderheid is, zal zulk een wet meestal niet lang stand houden. Maar dikwijls zijn er ook zeer hardnekkige wetsbepalingen, die voornamelijk op irrationele en irrationele gronden steunen. In een zeer instructief artikel heeft *Frenkel* gewezen op de invloed van demonologie, bijgeloof, kettervervolgving en heksenjacht, bij de beoordeling en wetgeving betreffende het seksuele delict. En dit niet alleen in historische zin. Ook thans nog is er in velerlei wetgeving op dit gebied een stuk vooroordeel, taboe, irrationaliteit. Het is goed, daarvoor een open oog te hebben.

Dit geldt trouwens niet alleen voor de wetgeving maar ook voor de heersende seksuele moraal. Ook deze is veel meer relatief aan cultuur en tijd en historische ontwikkeling gebonden dan men veelal beseft. De criminoloog *Bianchi* schreef dan ook: „Onze seksuele moraal is nu eenmaal ten aanzien van het seksuele delict onzuiver geworden en alle in onze cultuur verkrampde schuldgevoelens en deficiëntiegevoelens vinden een ontlasting op het arme hoofd van de seksuele delinquent.”

Het blijft zeer dubieus of wetten veel invloed hebben op het reële gedrag van de mensen. De discrepantie tussen wat men volgens de wet mag doen en wat men doet op seksueel gebied, doet tenminste wel sterke twijfel rijzen. Naar Kinsey berekende zou 85 procent van de Amerikaanse mannen wel eens een gevangenisstraf moeten ondergaan, alleen op grond van hun seksuele gedrag. Zulk een situatie is ongetwijfeld niet bevorderlijk voor eerbiediging van de wetten.

Een enkel voorbeeld. In de Amerikaanse staat Connecticut is het gebruik van voorbehoedsmiddelen bij de wet verboden. *Ernst* en *Loth*, de auteurs die hiervan melding maken, zeggen erbij, dat nooit iemand op grond van dit artikel is aangehouden. Zij memoreren heel wat merkwaardige discrepanties in de wetgevingen op seksueel gebied in de onder-

scheidene landen van de Verenigde Staten. In de ene staat kan bijvoorbeeld een straf van twintig jaar worden opgelegd voor een feit, dat in een aangrenzende staat niet strafbaar is. Overspel, in sommige staten geen delict, kan iemand in andere staten vijf jaar gevangenisstraf kosten.

Zo zijn er ook elders eigenaardige feiten. In Engeland is homoseksueel contact tussen volwassen mannen strafbaar. In West-Europa is dat eveneens nog het geval in Duitsland, Oostenrijk en Finland. Maar wanneer dat contact op een bepaalde wijze plaats vindt, namelijk als „buggery”, waarmee pedicatio per anum wordt aangeduid, wordt het volgens de Engelse wet veel zwaarder gestraft. Zelfs kan dan levenslange gevangenisstraf worden opgelegd. Een redelijke motivering is hiervoor niet te vinden. Naar *Frenkel* meedeelt is nog in 1957 dit vraagstuk door een commissie onderzocht. Toen alle rationalisaties uit de hand vielen, bleef hoofdzakelijk de overweging van „the long and weighty tradition of British law”. Dat was voldoende om het scherpe verschil in strafmaat te handhaven.

Evenmin kunnen redelijke argumenten worden aangevoerd voor het verschil in strafbaarheid van handelingen tussen homoseksuele mannen en tussen homoseksuele vrouwen, zoals dat in verschillende landen bestaat. Oude, mythische oorsprongen zijn hier aanwijsbaar. *Herrmann* noemt allerlei oeroude opvattingen over de vrouw als de akker, die door de man wordt geploegd en bezaaid. In verschillende gebieden bij primitieve volkeren wordt dit symbolische verband uitgedrukt. *Frenkel* citeert dezelfde opvatting over de vrouw ook nog uit fraai proza van nationaal socialistische denkers.

Deze beschouwing van de vrouw als passief, relatief minder belangrijk, minder volledig mens, slechts draagster van het leven dat het mannelijke zaad in haar brengt, is de enige „verklaring” voor de toleranter houding ten opzichte van de vrouwelijke homoseksualiteit. De promiscuïteit zou bij de lesbische vrouw wel minder zijn dan bij de homoseksuele man, maar deze is toch niet te verwaarlozen. Zoals *Giese* opmerkt is de verleiding van jonge meisjes door vrouwen zelfs veel eenvoudiger dan de overeenkomstige handelingen van mannen, die contact met knapen willen leggen. *Von Hentig* waarschuwt in zijn studie over de criminaliteit van

Onherroepelijke veroordelingen en schuldigverklaringen (artikelen 38 en 39 Wetboek van Strafrecht) wegens zedenmisdrijven

Jaar	Artikel	239	240bis	242	244	245	246	247	248bis	249	250	250bis	251bis
1910		159	1	13	1	1	51	89	*	14	16	*	*
1920		270	2	19	8	15	68	196	48	19	18	15	79
1930		601	7	12	5	38	67	361	53	57	6	35	46
1940		427	22	16	7	23	75	517	47	95	7	31	74
1950		900	95	26	25	99	90	1156	216	149	15	62	201
1960		808	52	56	12	130	152	983	181	241	13	40	83
1961		731	59	53	10	136	153	1035	175	237	10	30	82

* Deze artikelen zijn pas in 1911 ingevoegd.

Bron: Criminele Statistiek C.B.S.

de lesbische vrouw ook tegen onderschatting van dit probleem.

Ook bij feiten, die algemeen als onzedelijk worden beschouwd, blijft de vraag klemmen in hoeverre een strafbepaling nodig of wenselijk is. Dit temeer, wanneer wij zien hoe verscheiden het seksuele gedrag en de opvattingen zijn in verschillende lagen van de bevolking. Individueel liggen de grenzen van het toelaatbare zeer verschillend. De strafvende overheid moet dan wel zeer voorzichtig zijn bij het bepalen van het verboden terrein.

Zoals *Nagel* het formuleert, stelt de wetgever niet vast, wat zedelijk of onzedelijk is. Hij wijst een „tolerance limit” aan. Op het vierde internationale criminologische congres (Den Haag, 1960) werd de wenselijkheid beklemtoond, ook in de wetgeving onderscheid te maken tussen echte seksuele misdaden, die een bedreiging voor de samenleving betekenen, en seksuele aanpassingsmoeilijkheden, die slechts als een „nuisance to society” zijn te beschouwen. Sommig seksueel wangedrag is wel hinderlijk, maar brengt geen schade toe. Dat gedrag zou moeten worden „gedecriminaliseerd”.

Bij pornografie bijvoorbeeld is het wel erg moeilijk in te zien, waar de grenzen moeten worden getrokken. Hachelijk is het wanneer de overheid moet bepalen of een produkt al of niet kunst is. Moeizaam zien wij in de praktijk processen verlopen op dit gebied. Bovendien is nooit aangetoond dat de strafbedreiging hier enig effect sorteert. Zelfs mag men vragen of het omgekeerde niet het geval is. Reeds Havelock Ellis heeft eens de vraag opgeworpen of sommige mensen niet evenzeer behoefte hebben aan obscene literatuur, zoals kinderen aan sprookjes, om de drukkende last der conventies te kunnen verdragen.

Men kan vele zedemeesters horen klagen over tijdschriften, boeken, films, televisieuitzendingen, over schilder- en beeldhouwkunst, over korte rokken en nauwsluitende meisjeskleding. Maar wie zal vaststellen of daardoor werkelijk de moraal daalt en de zedendelicten toenemen? Er zijn ontstellend veel onbewezen beweringen, waarvan wij graag eens een statistisch gefundeerde bevestiging zouden vernemen.

Zelfs over de schade, die wordt aangericht door seksuele handelingen met kinderen, is nog weinig bekend. Pas de laatste jaren wordt in de criminologie wat meer aandacht besteed aan het slachtoffer. Het mooie woord victimologie is ontstaan, waarmee dit terrein van onderzoek haast de status van een leer heeft verkregen. Later hoop ik op die schade aan kinderen, een onderwerp waar ook de huisarts dikwijls in wordt gemengd, terug te komen.

Ook het effect van de wetten en de straffen op de delinkwent is niet zo zeker als men wel eens veronderstelt. Telkens weer hoort men, in gesprekken, in de pers, in de volksvertegenwoordiging, aandringen op strenge bestraffing. Dit gebeurt vooral wanneer er pas enkele geruchtmakende zeden-

delicten zijn gepleegd. Maar, vooral waar verantwoordelijke personen spreken, zou bezinning geëist mogen worden over wat men van strenge straffen verwacht. In de medische, psychologische en pedagogische denkwereld doet een „therapeutische maatregel” met zulk een agressief, onderdrukkend karakter nogal obsoleet en ondoeltreffend aan.

In juridische kring bezint men zich theoretisch op de strafwaardigheid en op de vraag, welke rechtsgoederen eigenlijk dienen te worden beschermd. *Jäger* wijdde hieraan een monografie en *Pompe* bespreekt dit onderwerp in een bijdrage. Ook praktische ervaring leert dat strengere straffen averechts kunnen werken. Scherpe aanvallen op het systeem der straffen zijn reeds vroeger op psychologische en psychoanalytische gronden gedaan, bijvoorbeeld in het werk van *Reiwald*.

Maligne agressie, mythe, ressentiment en vooroordeel beheersen nog veler houding ten aanzien van de seksualiteit en de seksuele criminaliteit. Het is een kostbaar democratisch goed dat de volksvertegenwoordiging deelneemt aan de wetgeving. Maar de vox populi is niet steeds de vox Dei en de vertegenwoordigers van het volk moeten er bij hun wetgevende arbeid bepaald niet naar streven kritiekloos samen te vatten wat „men” ervan vindt.

De taak van de psychiater. „Tegenwoordig is het zo, iemand pleegt een misdrijf, dan komt er een psychiater en die verklaart de vent niet toerekeningsvatbaar”. Dit citaat is een brokstukje uit een gesprek, dat ik onwillekeurig opving in een restaurant. Een meewarig schouderophalen vergezelde deze woorden.

Weer een vox populi. Zelfs onder collega's heeft de psychiater wel eens wat te verduren. De psychiater in foro (zo genoemd naar het forum, de plaats waar vroeger recht werd gesproken) ondervindt zo mogelijk nog meer kritiek. Wat dat forum betreft, reeds in het Romeinse recht was inderdaad krankzinnigheid een grond voor niet-strafbaarheid. Er zijn daarna wel weer eens barbaarser tijden geweest. Geesteszieken zijn vaak slachtoffer geweest van onbegrip, duiveluitbanning en heksenjacht. Maar ook in West-Europa houdt men al eeuwenlang rekening met psychische stoornissen bij de berechting van een delinkwent. Dat is dus geen kwestie van tegenwoordig alleen.

„Dan komt er een psychiater”. Ongeroepen? Ongewenst? Dat schijnt wel eens zo, als men de krantenverslagen leest. Maar de rechter, die de hoge en moeilijke taak heeft een rechtvaardig vonnis te vellen, wil toch wel graag iets weten over de persoon van de dader. Hoe kan hij de schuld afwegen zonder iets te begrijpen van de drijfveren tot de daad? En hoe dikwijls zal hij niet van oordeel zijn dat daartoe een gespecialiseerd onderzoek onmisbaar is? Hoe meer het recht zich verfijnt, des te meer spreken anderen dan juridisch gevormden mee bij de oordeelsvorming. Ook de gevolgen van het vonnis voor de dader en de gemeenschap kan de rechter zonder deskundige voorlichting niet overzien. Spe-

ciaal bij zedendelicten is een psychiatrisch onderzoek bijna steeds vereist. Wanneer het al mogelijk is de delinquent tot uitpraten te brengen, zal dit toch zeker het best door de medicus kunnen gebeuren. En de vele vreemde, onbegrijpelijke neigingen die zich in sexualibus voordoen, zijn zonder kennis van de pathologie niet te doorzien.

Er komt dus niet zomaar een psychiater. Hij wordt geroepen. In de regel wordt hij gekozen en beëdigd door de rechter-commissaris, die hem de opdracht geeft te rapporteren. Een psychiater kan ook op verzoek van de verdediging optreden, maar dat is eerder uitzondering.

„Die verklaart de vent niet toerekeningsvatbaar”. Zo simpel is het niet. De psychiater geeft een beschrijving. Soms wordt hem speciaal gevraagd naar de persoonlijkheid van de verdachte. Hij stelt een diagnose, waarover later. Hij beantwoordt de vraag of er, zoals de wet dat zegt, „een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing der geestvermogens” is (of beter: was op het tijdstip van de misdaad). Die wat vage formulering van de wet is in de praktijk vrij goed bruikbaar. Zij leent zich voor aanpassing aan nieuwere wetenschappelijke inzichten, juist doordat zij zich niet heeft vastgelegd op begrippen als „verstandelijke vermogens”, wilsvrijheid en dergelijke.

De wet kent de mogelijkheid dat de dader niet strafbaar is wegens die gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing van zijn geestvermogens (artikel 37 Wetboek van Strafrecht). In zo'n geval legt de rechter geen straf op, maar wel kan hij plaatsing in een krankzinnigengesticht gelasten of de delinquent „ter beschikking van de regering stellen”. In dat laatste geval kan de dader voor onbepaalde tijd ter verpleging worden opgenomen in een zogenaamd „psychopatenasyl”. Dit heeft alleen plaats als het ter bescherming van de openbare orde uitdrukkelijk nodig is. Soms, maar helaas lang niet altijd, is er dan ook de mogelijkheid van psychiatrische behandeling.

De wet kent nog een andere mogelijkheid in artikel 37a. Er is wel een zekere gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing der geestvermogens, maar niet zodanig dat de dader ontoerekeningsvatbaar is. Nu kan hij wel worden gestraft. Al of niet naast een straf kan de rechter weer handelen als bij artikel 37. In de praktijk betekent dit, dat in de regel bij de strafmaat rekening wordt gehouden met de psychische afwijkingen, terwijl tevens maatregelen kunnen worden getroffen indien de openbare orde of andere overwegingen dat wenselijk maken. Wij spreken in de praktijk (niet in de wet) van verminderde toerekeningsvatbaarheid.

Veelal wordt de psychiater ook speciaal gevraagd, welke straffen of maatregelen geschikt zijn om herhaling van misdrijf te voorkomen. Behalve de ter beschikking stelling kan bijvoorbeeld geadviseerd worden tot reclasseringscontact, toezicht of behandeling door een psychiater. Die behandeling kan

dan zelfs voor rekening van het Rijk plaats vinden. Er zijn diverse andere voorwaarden die aan de verdachte kunnen worden opgelegd, bijvoorbeeld zich onthouden van cafébezoek, van omgang met kinderen, enzovoort. Deze voorwaarden worden opgelegd bij voorwaardelijke straf of voorwaardelijke terbeschikking stelling, of, na het ondergaan van een deel van de straf, bij voorwaardelijke invrijheidstelling.

Zeer bepaaldelijk zien wij dat de vragen, die aan de psychiater worden gesteld, mede zijn gericht op het algemeen belang, op de beveiliging van de gemeenschap. Therapeutische maatregelen zijn mede in het belang van de delinquent, maar noch de straf noch vele maatregelen zal hij zelf als weldaad ervaren.

In het bijzonder de mogelijkheid dat er een terbeschikking stelling „in zit” maakt dat vele verdachten de psychiater ongaarne zien komen. Natuurlijk, als het goed is, is deze in de eerste plaats dokter, degene die hulp tracht te verlenen in de persoonlijke nood. Maar zijn aangeboden diensten zijn niet steeds welkom en zijn beoordeling kan maken, dat een geestelijk gestoorde heel wat zwaarder gevolgen van zijn daad ondervindt dan een gezonde.

De ter beschikking stelling geschiedt voor onbepaalde tijd. Het verblijf tussen andere gestoorde in een asyl of gesticht is niet steeds aangenamer dan in een gevangenis, waar men bovendien de termijn van de straf kent. Een aangrijpende beschrijving van zo'n milieu geeft Hans Fallada in zijn roman „De drinker”. In sommige opzichten zijn de toestanden nu en in ons land wel gunstiger dan hier wordt beschreven, maar veel van die ellende is er nog.

Kortom, de psychiater is niet altijd de goedprater, de zachte heilmeester die de belangen van de gemeenschap uit het oog verliest. Hij is geen storend element in de rechtszaal, door wiens toedoen de boef zijn gerechte straf ontloopt. Trouwens, hoe zou de psychiater, die zo zijn taak opvatte, enig succes kunnen hebben? Hij geeft slechts advies, de rechter beslist. Hij moet zijn conclusies toelichten en de juistheid daarvan aanvaardbaar maken, de rechter beoordeelt deze conclusies en is vrij ervan af te wijken. Dat laatste gebeurt ook herhaaldelijk.

Juist bij de meest afschuwwekkende delicten hebben wij vaak met zeer gestoorde daders te maken. Bij enig nadenken is dat begrijpelijk. Wie zich door primitieve instincten en wraakzucht laat leiden kan het hinderlijk vinden, maar psychiatrisch inzicht in dergelijke zaken is toch bevorderlijk en voor het recht en voor de moraal en voor de openbare orde en veiligheid.

Diagnose. Slechts zelden hebben wij bij zedendelinkwenten te maken met uitgesproken psychotici. Defecte schizofrenen trof ik nog wel eens onder hen aan. Depressieve en maniakale toestanden kunnen bij seksuele delicten een rol spelen, evenals epilepsie. Organische hersenbeschadigingen, die gepaard

gaan met veranderingen in de persoonlijkheid, kunnen natuurlijk van betekenis zijn. Dementen die tot pedofiele handelingen komen zijn niet zeldzaam. Debielen, bij wie gewoonlijk ook een sterke ontwikkelingsstoornis van de gehele persoonlijkheid aanwijsbaar is, leveren een vrij belangrijk aandeel tot deze delicten.

In zulke gevallen moge de diagnose geen specifieke problemen opleveren, over het verband tussen de ziekelijke afwijking en het gepleegde strafbare feit is daarmee nog niets gezegd. In een volgend artikel, dat speciaal over ontucht gaat, kom ik hierop terug. In het algemeen kan reeds worden gezegd dat het nog niet altijd eenvoudig is te bepalen en aan te tonen in hoeverre de gevonden afwijking bijdroeg tot het delict. Ook is moeilijk exact te zeggen of en in welke mate er nog sprake is van verantwoordelijkheid en van strafbaarheid.

Moeilijker wordt een exacte diagnostiek wanneer wij op het terrein komen dat Rümke aanduidt als „tussen psychose en normaliteit” gelegen. Nerveuze verschijnselen, psychische stoornissen bij gezonden, psychogene en sociogene afwijkingen, neurosen, karakter- en temperamentsafwijkingen, of nog „binnen het normale vallende” trekken, psychopathie. Ziehier de aanduiding van enkele punten op een nogal onoverzichtelijk en moeilijk te ordenen gebied.

Bedenk daarbij dat een neurose niet alleen door psychogene, maar ook door sociogene, ook door exogene, ook door endogene factoren wordt bepaald. Persoonlijkheidsstructuur en constitutie zijn bij de neurose niet zonder betekenis. Omgekeerd, bij de psychopathieën zijn er niet slechts aangeboren structuurstoornissen, maar uiteraard ook vele invloeden van buiten. Psychopathische syndromen kunnen worden teweeggebracht door een scala van pathogene factoren, die pas bij een dieper onderzoek blijken. Zodoende is men soms geneigd tot twijfelen of er nog zoiets als psychopathie bestaat. Toch heeft het zin dit klassieke en beproefde begrip te handhaven, mits men het wat genuanceerder ziet, zoals *Janse de Jonge* dit beschreef.

Voor alles moeten wij inzien dat al die begrippen en diagnoses niet meer dan abstracties zijn, theoretische constructies, die nooit geheel de werkelijkheid dekken. In mijn spreekkamer ontmoet ik geen neurosen, geen temperamenten, geen afwijkingen, maar mensen die op de een of andere manier in nood verkeren.

Het is verder wel goed er op te letten dat er verschillende stadia van diagnostiseren zijn. Wij kunnen bijvoorbeeld een pedofiele of een homoseksuele handeling constateren. Nu, dat is door de verbalisant ook al vastgesteld. Als de deskundige nu de diagnose pedofilie of homoseksualiteit stelt, wordt niemand daar veel wijzer van. Ik zou dit willen vergelijken met de diagnose febris. Dat is slechts de constatering van een symptoom, iets wat de zieke of zijn omgeving al zelf kan doen. De arts zal soorten koorts onderscheiden en komt daarmee tot meer inzicht. Hij leert door de ervaring verband leggen

tussen koortstypen en het te verwachten beloop. Hij zal vervolgens de causae trachten te vinden, aldus tot een ordening der ziektebeelden gerakend.

De arts zal ook de zin der symptomen gaan verstaan. De betekenis van koorts en ontsteking als proces van afweer en als middel tot herstel wordt hem duidelijk. Hij gaat dan niet meer het symptoom bestrijden, maar hij streeft ernaar de zieke te helpen in zijn strijd.

Vooraf dat laatste gezichtspunt is van belang in de psychiatrie, meer dan alleen de nosologische ordening. Diagnose betekent immers eigenlijk doorzicht, onderscheidende kennis. *Wibaut* citeert in zijn interessante boek de omschrijving van Littré, die aan het woord diagnostiek de betekenis geeft:

1 dat deel van de geneeskunde, dat tot object heeft de onderscheiding der ziekten, de kennis van de pathognomonische symptomen aan ieder van hen eigen;

2 in een meer beperkte zin de mening die de arts zich heeft gevormd over de natuur van de ziekte in dit individuele geval, en die leidt tot de prognose, en dan tot het vaststellen van de behandeling.

Daarbij stelt *Wibaut* voor in de tweede omschrijving in plaats van ziekte te lezen: toestand van de zieke. Juist in deze zin is het diagnosebegrip bruikbaar en wordt het gehanteerd door de psychiater. De diagnostiek eindigt niet met het vaststellen van „de ziekte”. De diagnose wordt dan tenslotte niet een enkel woord, maar een omschrijving van 's artsen mening over dit speciale geval, over de zieke mens, die nooit geïsoleerd kan worden beschouwd van zijn „wereld”, over het te verwachten beloop en ten aanzien van wat er therapeutisch moet worden gedaan.

Dit geldt trouwens voor elk ziektegeval. Als iemand vertelt, dat er tuberculose bij hem is geconstateerd, weet men nog vrijwel niets. Men heeft een groot aantal vragen te stellen en er is een hele omschrijving nodig, eer men zich enig oordeel kan vormen over de ernst, de prognose en de te adviseren maatregelen.

* * *

De diagnostische taak van de psychiater in foro is niet afgedaan met het onderbrengen van het „geval” in de nosologische systematiek. Dikwijls is de rubricering ook van weinig belang in zulke gevallen. Wanneer er neurotische stoornissen zijn, of stoornissen in het vlak van de persoonlijkheid, komt het er vooral op aan enigszins te geraken tot afweging der verschillende factoren in hun verband met het ten laste gelegde. Een veelzijdig georiënteerd onderzoek is in dergelijke gevallen steeds nodig.

Diepgaande analyses zijn praktisch onmogelijk bij het werk voor de rechtbank. Toch moet er worden gestreefd naar een doorschouwen in diverse vlakken. Er zijn sociologische factoren als beroep,

opleiding, milieu, groep. Er zijn klinisch-psychologische gegevens over intelligentie, persoonlijkheidstests. Somatische en psychopathologische factoren dienen onderzocht. Dieptepsychologische gezichtspunten dringen zich vaak op, waarbij in elk geval jeugd, opvoeding, verhouding tot de ouders enzovoort moeten worden bezien. Ook trachten wij te doorzien hoe deze bepaalde mens, die onderzocht wordt in verband met zijn delict, in de wereld staat. Hoe staat hij tegenover zichzelf? In hoeverre accepteert of justificeert hij zijn gedrag? Hoe staat hij tegenover de medemens, tegenover het slachtoffer, tegenover de straffende overheid, tegenover zijn geweten, tegenover zijn schuld, tegenover God? Welke uitwerking zullen een schuldigverklaring en een straf op hem hebben? Hoe kunnen wij iets in zijn houding tot de wereld trachten te verbeteren?

Vooraf ook is het van belang de zin der symptomen te onderkennen. Een seksueel delict kan een noodsignaal zijn. Bepaalde gedragingen zijn uitwegen, gezocht door een mens in nood. Uitingen van een ziekteproces, van eenzaamheid, van verdrongen neigingen.

Seksuele misdragingen kunnen incidenteel zijn, soms tot verbazing en verontrusting van de dader zelf te voorschijn tredend, soms door bijzondere omstandigheden uitgelokt. Zij kunnen ook meer habitueel zijn, onderdeel van een algemeen onaangepast gedrag, van een geestelijk defect, van een psychopathische toestand, van een perversie.

Ook dit alles dient wel gedifferentieerd. Er is een enorm verschil tussen bijvoorbeeld enerzijds de nog wat onrijpe jongen die een seksueel „spelletje” doet met een meisje in zijn omgeving, en anderzijds een perverse psychopaat. Toch kunnen zij vallen onder hetzelfde wetsartikel en worden zij licht over één kam geschoren. De „diagnose” pedofilie of seksuele psychopathie of homoseksualiteit of perversiteit wordt zomaar opgeplakt, met desastreuze gevolgen.

Vroeger werden misdadigers wel gebrandmerkt. De brave burger kon ze dan in het vervolg tijdig herkennen. Zelf wisten zij ook waaraan zij toe waren: uitgestoten, alleen geschikt voor aansluiting bij bendes. Zij deden — en konden slechts doen — wat men van hen verwachtte: doorgaan op het pad van de misdaad.

Even obsoleet, ondoeltreffend en gevaarlijk is het, iemand te gemakkelijk als pervers, als homoseksueel enzovoort te rubriceren, want wie eenmaal zo is gebrandmerkt, houdt minstens het litteken over en zal wellicht gaan beantwoorden aan de verwachting die men van hem koesterde. Een foutieve diagnostiek op dit gebied is even funest als in de chirurgie.

Samenvatting. Het Nederlandse strafrecht heeft, wat de seksuele misdragingen betreft, speciaal strafbaar gesteld handelingen die aanstoot geven, handelingen tegen kinderen tot zestien jaar en in sommige gevallen tot eenentwintig jaar, en handelingen tegen wie zich niet voldoende kan verzetten.

Het begrip ontucht houdt op zichzelf niet in dat de gepleegde handelingen van andere aard zijn dan in het verkeer tussen de seksen gebruikelijk. De zin van de wetsbepalingen is niet steeds op redelijke gronden aan te geven. Bezinning blijft nodig op de grenzen van wat strafbaar dient te zijn.

Ondanks alle vooroordelen welke daaromtrent bestaan, blijkt de medewerking van de psychiater ter voorlichting van de rechter onmisbaar. Zijn advies over toerekeningsvatbaarheid en over te nemen maatregelen wordt gewaardeerd als van groot belang voor een goede rechtsorde, voor de toekomst van de delinquent en voor de bescherming van de maatschappij.

De diagnostische taak is in dit verband bijzonder veelomvattend. In elk speciaal geval moet worden gestreefd naar inzicht in de criminogene factoren op diverse terreinen en op de zin die het delict heeft als symptoom van menselijke nood.

Summary. Sexual criminality (1). Concerning sex offences, Dutch penal law especially penalizes acts giving umbrage, acts against minors under 16, and in some cases up to 21 years of age, and acts against those unable to put up sufficient resistance.

The concept of debauchery as such does not imply that the acts committed be different from those accepted as normal sexual intercourse. The meaning of legal stipulations cannot always be indicated on rational grounds. Consideration as to the limits of what should be penalized, remains necessary.

Despite all prejudice in this respect, the assistance of a psychiatrist to inform the judge has proved indispensable. His advice as to culpability and measures to be taken is still evaluated as of great importance to a sound system of law, to the delinquent's future and to the protection of the community.

The diagnostic task in this context is a comprehensive one. In each specific case, an attempt must be made to gain insight into the criminogenic factors in various fields, and into the meaning of the criminal act as a symptom of human distress.

- Bemmelen, J. M. van (1954) Hand- en leerboek van het Nederlandse strafrecht, dl. II. Nijhoff-Gouda Quint, 's-Gravenhage-Arnhem.
- Bianchi, H. (1961) Ned. T. Criminol. 5, 91.
- Criminele Statistiek 1960. De Haan, Zeist, 1963.
- Ernst, M. L. en D. Loth (z.j.) Sexual behaviour and the Kinsey Report. Falcon Press, London.
- Frenkel, F. E. (1960) Ned. T. Criminol. 2, 161.
- Giese, H. (1962) Psychopathologie der Sexualität. Ferd. Enke Verlag, Stuttgart.
- Hentig, H. von (1959) Die Kriminalität der lesbischen Frau. Ferd. Enke Verlag, Stuttgart.
- Herrmann, F. (1962) Im Wandel der Kulturen (in Psychopathologie der Sexualität, door H. Giese) Ferd. Enke Verlag, Stuttgart.
- Jäger, H. (1957) Strafgesetzgebung und Rechtsgüterschutz bei Sittlichkeitsdelikten. Ferd. Enke Verlag, Stuttgart.
- Janse de Jonge, A. L. (1962) Verkenningen in de psychopathologie. Kok, Kampen.
- Nagel, W. H. (1961) T. Strafr. 70, 252.
- Pompe, W. P. J. (1963) Sexuele criminaliteit. Van Gorcum en Comp., Assen.
- Reiwald, P. (1948) Die Gesellschaft und ihre Verbrecher. Pan Verlag, Zürich.
- Wibaut, F. (1962) De methode der geneeskunst. Erven Bohn n.v., Haarlem.